

ՕՐԱԳԻՐ

ԲԱՐՅԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԵՒ

ԲԱՆԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԱԿԱՆ

Դ. ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 10.

1846

ՄԱՅԻՍԻ 15.

ԲԱՐՅԱԿԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

(Ժէ Ինչ հոգ պէտք է ընել հինգ վեց ասորէն ասորէն վրայ) :

Ինչ կամ վեց տարեկան տղան
դեռ իրեն մօրը խնամքին կարօտ է,
ու թէ մարմինը և թէ մտաւոր կա-
րողութիւնները դեռ ուժովցած չը-
լալով՝ չկրնար ուրիշ տղոց պէս ամէն
օր դպրոց երթալ. երթայ ալ նէ՝
չկրնար ուրիշներուն պէս դպրոցի
ամէն խստութիւններուն դիմանալ,
ու իրեն դասերը միակերպ սորվիլ:
Սայր մը ամէն բանէ առաջ պիտի ջա-
նայ որ տղուն մէկ քանի մանր աղօթք-
ներ սորվեցնէ, ու ամէն օր անվրէպ
առաւօտ ու իրիկուն, ելլելէն քիչ մը
ետքը ու պառկելէն քիչ մը առաջ ի-
րեն դիմացը զուրցնել տայ: Իսկէ
դատ՝ պարտական է մայրը կամաց կա-
մաց իր դեռահասակ որդւոյն սրտին
մէջ տպաւորելու Եստուծոյ սէրը ու
մարդուս վրայ ունեցած խնամքը, ո-
րով տղան աւելի ջանք կ'ընէ գէշ բա-
ներէն զգուշանալու. պէտք է իմա-
ցնել նաև Եստուծոյ ողորմութիւնն
ու արդարութիւնը, որով տղան պըզ-

տիկ հասակէն սորվի առ Եստուած
ապաւինիլ ու Եստուծոյ վախնալ:

Եւ բաներս տղուն աղէկ հասկըցը-
նելու ու պահել տալու համար՝ պէտք
է համառօտ խօսքով ու օրինակներով
և պատմութիւններով բացատրել, որ
տասնպատիկ օգտակար կ'ըլլայ. վասն
զի տղոց մտքին մէջ աւելի ան պատ-
մութիւններուն ուժովը կը մնայ Եստու-
ծոյ սիրոյն, գթութեւնը, ողորմութեւնը
գաղափարները, քան թէ ուրիշ երկայն
բարակ խօսքերով, որ տղան ամենևին
չըմբռնէր. թող որ ան տեսակ միտք
յոգնեցնելու խօսքերը տղոց փաստա-
կար ալ կրնան ըլլալ. վասն զի ուշա-
դրութեան ու հասկըցողութեան ջը-
ղերնին դեռ տկար ըլլալով, թէ որ
սաստիկ ուժ տան՝ կը փնասուին, ետ-
քը փոխանակ սրամիտ ըլլալով՝ կ'ըլ-
լան բթամիտ, փոխանակ արթուն ըլ-
լալով՝ կ'ըլլան ապուշ:

Եւ մայր կայ որ թէ տղան դը-
պրոց չի խաւրեր, և թէ ինքը անհո-

գուլթեամբ տանը մէջ կը թողու որ գիտցածը ընէ, ու բոլոր օրը պարապ անցընէ, և պզտիկ հասակէն դատարկուածեան վարժի, որ ամէն տեսակ ախտերու մայր է: Իրաւ է որ պզտիկ տղան խաղալու, խնտալու, վազվզելու, քնանալու շատ կարօտութիւն ունի. բայց անանկ չէ որ իրեն ապագայ բարիքին համար օրուան մէջ մէկ կամ երկու ժամ չկարենայ հանդարտ կենալ ու իրեն մօրը ըսածներն ընել: Եւրոպայական կեցող հինգ վեց տարեկան կամ ալ պզտիկ տղոց սկզբնական բաները սորվեցընելու համար շատ դիւրին կերպեր գտած են. որով ան հասակէն անոնց սրտին մէջ ուսումնասիրութիւնը կը սկսի, ու երբ որ քիչ մըն ալ մեծնալու ըլլան՝ իրենց մէկ կը սկսին դպրոցներուն ճամբաները փնտռել, ու անոնց շեմերը մաշեցընել:

Եւ լսելով՝ անշուշտ շատերը հետաքրքրութիւն կ'ընեն իմանալու թէ արդեօք ինչ զարմանալի բաներ պիտի ըլլան Եւրոպացւոց գտած կերպերը: Եւրոպացւոց գտած գլխաւոր հնարքը աս է. գիտնալով որ պզտի տղաք չեն ուզեր միտք յոգնեցընել, ու պէտք չէ ալ յոգնեցընեն, ան բանն որ չուզելով ու գրեթէ առանց օգուտ մը վաստակելու պիտի ընէին՝ նոյն բանը այնպէս կը դիւրացընեն ու զուարճալի բան կը դարձընեն, որ ամէն տղայ սիրով կը սորվի. զոր օրինակ պզտի տղու մը մահ է բոլոր օրը քերականը ձեռքը առած՝ այբուբենին առջի գրերը սորվիլը. ասոր ինչ զարման ըրեր են. մեծկակ քուէներ՝ շինել տուած են, ու անոնց ամէն երեսներուն վրայ գրերուն ու թուանշաններուն ձևերը քաշել տուած են: Եւ այրը աս քուէներէն մէկը տղուն ձեռքը կուտայ ու կ'ըսէ որ սրահին մէջը գլորէ. ինչ գիր որ գայ՝ կը հարցընէ թէ ան գրին անունը ինչ է. ինչուան որ տղան չգիտնայ, կամ մօրմէն չսէ, մայրը

թող չիտար քուէն նորէն նետելու: Եւ աս աս դիւրին կերպին օգուտն աս է որ նախ՝ մայրը որդին դասի կանչելուն պէս, տղան ինքիրմէ կը վազէ, որպէս զի ան քուէներով խաղայ. երկրորդ, քուէն շուտ շուտ նետելու համար գրերուն անունն ու ձևը շուտ միտքը կը պահէ. իսկ քերականին վրայ միայն նայելու ըլլայ նէ, խեղճ տղան ձանձրութենէն կը հալի կը մաշի, ու ան բանն որ եւրոպացի տղաք քանի մը օրուան մէջ կը սորվին՝ իրեն տարի մը չբաւեր սորվելու:

Ուրիշ դիւրին կերպ մըն ալ աս է: Տղաք ընդհանրապէս թէ տախտակի, թէ թղթի վրայ կը սիրեն գծգծել, ու բաներ ձևացընել. արեւելք երբոր տեսնեն թէ տղան այսպիսի բան մը կ'ընէ, կը յանդիմանեն, կ'արգիլեն, երբեմն կը ծեծեն ալ. բայց Եւրոպացիք ան փաստակար կարծուած բանէն օգուտ կը հանեն: Իրաւ է որ տանը պատերուն վրայ կամ ասդիս անդին ձևեր քաշելը կ'արգիլեն, բայց անոր տեղը տղուն սև քար մը կ'առնեն, ու անոր վրայ այբուբենի, թուանշաններու և կամ ուրիշ տեսակ բաներու ձևեր կը քաշեն, տղուն ալ հրաման կուտան որ ուղածին չափ ան ձևերը ինքն ալ քաշէ ան սև քարին վրայ. թէ որ մէկը սև քար ալ չունենայ, պարտէզը հողին վրայ քանի մը նոյն տեսակ բաներ կը քաշէ, տղուն ալ քաշել կուտայ. թէ որ պարտէզ ալ չըլլայ՝ տանը մէկ անկիւնը քիչ մը աւազ կը տարածէ գետնին վրայ, ու անոր վրայ քաշել կուտայ. լմննալուն պէս նորէն աւազին երեսը կը շտկէ տղան, ու կը սկսինորէն քաշել: Եւսով տղան կը զուարճանայ, բան կը սորվի, ու թէ որ ձեռքի ճարտարութիւն ունի՝ պզտիկուց դուրս կ'ելլէ:

Դիւրին կերպերէն մէկն է նաև գրերուն ձևերը զարգերով տպել տալ, անանկ որ ամէն գիր մէյմէկ պզտիկ պատկեր կը նմանին. տղան ան պատկերներուն սիրոյն համար գրերն ալ շուտով ու զուարճանալով կը սորվի:

Ինչ ծնողք որ իրենց տղաքը դեռ հինգ կամ վեց տարեկան եղած չեղած՝ դպրոց կը խաւրեն, իրաւ է որ աս մանր մուկն բաները սորվեցընելէն ազատ կը մնան, ու անոնց վարպետներուն կ'իյնայ գիւրին կերպով սորվեցընելը. բայց իրենք ալ տանը մէջ կրնան նոյն բաներն ընել տալ այսպիսի զուարճալի կերպերով. որպէս զի սորվածնին չմոռնալէն զատ, ան տեսակ անմեղ բաներով անցընեն ատեննին, ու տնեցւոց անհանգստութիւն չտան :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

() ԼԷԼԵՐ ՎՐՈՄՈՒԷԼ :

Ինչ ԳՂԻՈՅ պատմութեան մէջ խիստ անուանի մարդ է () ԼԷԼԵՐ ՎՐՈՄՈՒԷԼ, այնպէս որ բոլոր աշխարհքիս երեւելի մարդկանց ալ մէկը կրնայ սեպուիլ իրեն կարգէ դուրս տաղանդին ու խորամանկ բնաւորութեանը համար : Ծնաւ 1599^{ին}, ու կատաղի բնաւորութիւնը պատկուց 'ի վեր յայտնի բրաւ . այնպիսի սուր երեւակայութիւն մը ունէր որ ամէն ըրածը իբր թէ աստուածային ազգեցութեամբ էր . ասանկով ամէն տեսակ անզգամութեան ձեռք կը զարնէր : Դեռ պատանեկութեան հասակին մէջ իրեն ապագայ վիճակը կը գուշակէր . կը պատմէր թէ երազիս մէջ կնիկ մը երեցաւ ու աւետիս տուաւ ինծի թէ դու բոլոր տէրութեան առջի իշխանաւորը պիտի ըլլաս :

ՎՐԷՄԱՅՐԻՃԻ համալսարանէն ելլելուն պէս՝ քաղաքական կարգերու ետեւէ ըլլալու տեղը, դատարկ ու անպիտան կեանք մը սկսաւ անցընել, որով հօրը թողած չափաւոր ժառանգութիւնն ալ փճացուց :

Կարողոս Ա թագաւորին ատենը

1628^{ին} երրորդ խորհրդարանին անգամ ընտրուեցաւ, և իրեն ճարտասանութիւն խիստ անուանի եղաւ : ՎՐԷՄԱՅՐԻՃԻ աս խորհրդարանն որ վերջուեցաւ, ՎՐՈՄՈՒԷԼ տեսնելով որ բազմը չյաջողեցաւ, ուզեց ՎՐԷՐԻԿԱ անցնիլ, բայց ճար չեղաւ . վասն զի Կարողոս Ա չէր թողուր որ իր հպատակները ուրիշ տեղ երթան . ուստի ՎՐՈՄՈՒԷԼն ալ Ինչգլիա բռնեց, առանց գիտնալու թէ անիկայ իրեն կենացը դահիճ պիտի ըլլար :

ՎՐԷՄԱՅՐԻՃԻ համալսարանին մէջ երկայն ժողովք մը եղաւ . ետքը () ԼԷԼԵՐ ՎՐՈՄՈՒԷԼ հօն հրամցուեցաւ : Երբոր անիկայ ազտոտ ու պատուաւ հազուստով ատենանը մտաւ, ամէնքը այսպիսի անհոգութեանն ու կոպտութեանը վրայ զարմացած՝ իրեն կը նայէին . իսկ ինքը անհոգ կերպով մը գնաց իրեն համար որոշուած տեղը նստաւ : Կորէն ժողովք մ'ալ եղաւ, ու վճռեցին որ թագաւորին գլուխը կտրեն ու իր յեղէն թագաւորութեան իրաւունքը վերցուի, և ՎՐՈՄՈՒԷԼ Ինչգլիայի, Սկոտիայի, ու Իռլանտայի հասարակապետութեանը ինամակալ անուանեցին : Բայց Կարողոս Ա թագաւորին մահունէն ետեւ, ՎՐՈՄՈՒԷԼ ինամակալութեան պատուովը գոհ չեղաւ, թէպէտ և չյանդգնեցաւ ալ թագաւորի անունը իրեն սեպհականել : Կաւ աս ալ կ'ըսեն թէ երբոր ինամակալ անունը իրեն տուին, ինքը տարակուսելով խորհուրդ հարցուց Սկոտիայ անունով երեւելի խորհրդականին որ յանձն առնու թէ չէ : Ինիկայ որովհետեւ իրեն հայրենեացը աղէկութիւնը կ'ուզէր, զօրաւոր փաստերով ցըցուց ՎՐՈՄՈՒԷԼԻՆ թէ ամէն բան տակնուվրայ կ'ըլլայ՝ երբ որ հարազատ թագաւորաց կարգը և իրաւունքը փոխուի . խորհուրդ ալ տուաւ իրեն որ Կարողոսին որդին իր հօրը թաղուր դնեն, ինչպէս որ թագաւորական իրաւունքը կը պահանջէր : ՎՐՈՄՈՒԷԼ ամենեւին պատաս-